

УДК 111.32

СУБСТАНЦІЙНІ ОСНОВИ У ФІЛОСОФІЇ ЙОСИПА КОНОНОВИЧА-ГОРБАЦЬКОГО

Студ. Б. Множинський Богдан, гр. БМТБ-17

Наук. керівник доц. Д.С. Черняк

Київський національний університет технологій та дизайну

Мета і завдання. Метою роботи є аналіз філософської позиції Й. Кононовича-Горбацького через призму етики і філософії; поглиблення та практичне застосування знань з курсу філософії, політології та соціології, розвиток навичок самостійної роботи.

Завдання: висвітлити основні ідеї філософської спадщини Й. Кононовича-Горбацького; дослідити основну проблематику — що пізнання має починатися з чуттєвого сприйняття світу, на основі чого через абстрагуючу діяльність розуму утворюються загальні поняття, а саме пізнання постає єдністю чуттєвого досвіду і розумного мислення.

Об'єктом дослідження є філософська спадщина Й. Кононовича-Горбацького.

Предметом дослідження є субстанційні основи у філософській спадщині мислителя.

Методи та засоби дослідження. У роботі були використані такі методи: аналіз, синтез, порівняння, які дали змогу дослідити філософські ідеї та проаналізувати спадщину мислителя.

Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів. Одним з перших професорів філософії Києво-Могилянської академії був Й. Кононович-Горбацький (рік нар. невід. — 1653) — український просвітник, філософ. Освіту отримав в Замойській академії, у Києві читав курс риторики і філософії, а з 1642 по 1646 р. був ректором Києво-Могилянської академії (на той час ще колегії). Автор "Підручника логіки", "Оратора Могилянського", написаних латинською мовою. Розвиваючи положення про те, що філософія, як і інші науки, вивчає реальні тілесні речі, Кононович-Горбацький особливу увагу звертав на розгляд питання про їх субстанційні основи, начала. Такими субстанційними началами вважав матерію і форму, обстоював реальність простору і часу, в яких вбачав реальні акциденції і форми, що діють на речі. Показував, що людина складається з матерії (тіла) і душі (форми), заперечував безсмертя душі, оскільки, на його думку, вона не створена від початку світу.

Природу Кононович-Горбацький розглядав такою, що не залежить від свідомості окремої людини і людства, а також від того, як вона сприймається в понятті душі людиною. Виходячи з такого уявлення про природу, він вважав, що пізнання має починатися з чуттєвого сприйняття світу, на основі чого через абстрагуючу діяльність розуму утворюються загальні поняття, а саме пізнання постає єдністю чуттєвого досвіду і розумного мислення. На прикладах логіки доводив корисність знань для задоволення не тільки духовних, а й матеріальних земних потреб. При цьому Кононович-Горбацький надавав перевагу користі суспільства, де знання має поставати супутником і союзником свободи народу, захисту держави. Розвивав гуманістичні ідеї, спрямовані на звеличення людини та її розуму, стверджуючи, що немає на землі нічого великого, крім людини, і нічого великого в людині, крім розуму. При оцінці курсів філософії професорів Києво-Могилянської академії, до яких належить і Кононович-Горбацький, зазначають, що з них починається розклад середньовічного церковно-теологічного світогляду в духовній культурі України, проте більшість з тих, хто оцінює, наголошують на схоластичному характері цих курсів. На недоречність останнього звернув увагу Г. Г. Шпет, підкреслюючи, що назва схоластики тут може належати лише до методики викладання, а не до змісту. З ним певною мірою погоджується В. Нічик, зазначаючи, що при обґрунтуванні православного богослов'я філософія використовувала форми, властиві схоластиці, однак

при цьому професори Києво-Могилянської академії широко використовували й досвід, наукові надбання, нові досягнення науки і філософії того часу, прагнули у теології спиратися не лише на релігійні почуття, а й на наукові докази. Ні авторитет отців церкви, ні настанови соборів, ні саме Св. Письмо не визнавалися ними вищим авторитетом і критерієм істини.

Саме повернення із забуття філософського надбання одного з українських мислителів, Кононовича -Горбацького, і є новим у цій роботі.

Для професорів Києво-Могилянської академії характерне звернення до самих відчуттів, здорового глузду, спостереження, повсякденного досвіду, експерименту. В своїх лекціях вони не йшли ні шляхом візантійського богослов'я, ні латинської схоластики, ні західноєвропейських реформаторських теорій, ні шляхом, що йшов від традицій давньоруської доби. Використовуючи надбання цих шляхів, вони прагнули до вироблення самостійного мислення, свого власного типу філософствування.

Практичне значення заторкуваної теми полягає в аналізі історії української філософської думки, що викладена на ґрунті наукових фактів та почерпнута з першоджерел.

Результати дослідження. Коли аналізуємо погляди того чи іншого мислителя на світ, виникає питання, як далеко в минуле сягають джерела нашого світовідчуття: коли, в якому часі з'явилися первні нашого світогляду, які саме були ті прапочатки, в яких умовах вони розвивалися і що з них дійшло до нашої епохи. Крім того, послуговуючись терміном "схоластика", треба враховувати, що й сама вона була неоднорідною. Як історичний етап розвитку філософської думки, переходу від речовизму, онтологізму до логіки і гносеології, схоластика крім негативних рис мала багато позитивних моментів для розвитку української філософської думки і філософії загалом, свідченням чому може бути друга схоластика, яка містила ряд еретичних моментів, розвивала строге мислення, твердість у судженнях, знання класичної філософської спадщини, сприяла поширенню філософської літератури. Якщо враховувати той факт, що більшість професорів філософи Києво-Могилянської академії здобули освіту в західноєвропейських навчальних закладах і аж ніяк не були простими епігонами тих чи інших філософських систем, а творчо осмислювали їх, то стане зрозумілим зміст і спрямованість їх курсів.

Висновки. В своїх філософських курсах Кононович-Горбацький дотримувався номіналістичного тлумачення вчення Арістотеля. Його номіналізм проявився в питаннях про універсалії (загальні поняття). Стверджуючи вторинність універсалій по відношенню до тілесних речей, Й. Кононович-Горбацький розглядав їх як результат діяльності розуму, відображення тих сутностей, які існують тільки в одиничних речах як дещо загальне для них. Проблему універсалії пов'язував з необхідністю пізнання світу, а не з потребами доведення пізнання творця, як це вважали томісти. визнаючи існування Бога як єдиної субстанції і творця, обґрунтовував положення про дві істини — богословську і філософську. З погляду Кононовича-Горбацького, предметом теології є вчення про Бога, тоді як предметом філософії, фізики та інших наук такими є реальні тілесні речі. Залишаючись в цілому на теологічних позиціях, підходив до вимоги відокремлення розуму від віри, філософії від богослов'я. Посиланнями на Е. Роттердамського, Ю. Ліпсія, Аґріколу він домагався перетворити філософію із служниці теології на вільну науку, без якої сама теологія ставала спекуляцією.

Висновки, які ми можемо зробити, розглядаючи цю тему, це те, що прагнення до істини, зростання духовності, творче мислення і сміливість пошуку нових ідей, інтелектуальна чесність, критичність і самокритичність розуму, уміння використовувати попередній досвід, вислухати і прийняти іншу думку, якщо вона правильна, – такі риси потрібно постійно формувати у собі.

Ключові слова: *матерія, тіло, душа, форма, істина, філософія, теологія, богослів'я, субстанційні основи, гуманізм.*